

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI TOPLUM İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ-(2018/2019-59)

11 TEMMUZ DÜNYA NÜFUS GÜNÜ (2019)

“Üreme Sağlığı, Üreme Hakları ve Cinsiyet Eşitliği Sürdürülebilir Kalkınmanın Sağlanması İçin Gereklidir”

Neden Dünya Nüfus Günü?

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), 1989 yılı toplantısında nüfusla ilgili konuların önemine dikkat çekmek için 11 Temmuz’un, "Dünya Nüfus Günü" olarak tanınmasına karar vermiştir. ¹ 1990’dan bu yana her yıl, 11 Temmuz’da önceden saptanan nüfusla ilgili bir konuya değinilerek, kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği içinde, nüfusla ilgili tartışmalara dikkat çekilmesi, toplumu bu konularda eğitmek için çaba gösterilmesi, siyasi iradenin ve kaynakların küresel sorunlar için harekete geçirilmesi amaçlanmaktadır.²

Bu yılki Dünya Nüfus Günü’nün, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu’nun (UNFPA) 50. kuruluş yıl dönümü ve 1994 yılında Kahire’de toplanan **Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı**’nda şekillenen eylem planının da 25. yıl dönümü olması nedeni ile ayrı bir önemi vardır. Bu bağlamda, 2019 Dünya Nüfus Günü’nde, Kahire toplantısında 179 ülkenin kabul ettiği **“üreme sağlığı, üreme hakları ve cinsiyet eşitliğinin sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için gerekli olduğu”** düşüncesinin ve bu konferansta verilen taahhütlerin yerine getirilmesinin gerekli olduğunun vurgulanmasına ve eksikliklerin giderilmesine karar verilmiştir.

Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı

1994 yılında Kahire Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı’na (ICPD) katılan ülkeler, kadınların üreme sağlığı ve haklarının ulusal ve küresel kalkınma çabalarında merkezi bir konumda olmasını öneren devrimci nitelikte bir eylem planını kabul etmişlerdir. Bu plana göre, bireyler kendi rızalarıyla aile planlaması hizmetleri, güvenli hamilelik ve doğum hizmetleri ile cinsel yolla bulaşan enfeksiyonların önlenmesi ve tedavisi de dahil olmak üzere kapsamlı üreme sağlığı hizmetlerine erişebilmelidir. Toplantıda üreme sağlığı ve kadının güçlenmesinin iç içe olduğu ve her ikisinin de toplumun gelişmesi için gerekli olduğu da vurgulanmıştır. ³ Ekonomik büyümeye ve sürdürülebilir kalkınmaya katkılarının etkili olması için, kadınların iş yaşamına katılımlarının teşvik edilmesi üzerinde de durulmuştur. ⁴

Bu yılki ana tema olan üreme sağlığı ve cinsiyet eşitliği bağlamında Türkiye nerededir?

Türkiye’de 1994 Kahire Konferansı Eylem Planı ile nüfus ve üreme sağlığı konularındaki çalışmaları izlemek, projeler geliştirmek için o dönemde Devlet Planlama Teşkilatı yönetiminde çok sektörlü bir çalışma grubu oluşturulmuştur. Sağlık Bakanlığı’nın başkanlığında 1993 yılında kurulan “Sektörler Arası Nüfus Planlaması Danışma Kurulu” konferans sonrası, “Kadın Sağlığı/Üreme Sağlığı ve Aile Planlaması Danışma Kurulu” olarak genişletilmiştir.⁴ Sağlık Bakanlığı’nın üreme sağlığına yönelik uygulamaları dışında ayrıca Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Kadının Statüsü Genel

¹ [internet] <https://www.un.org/en/events/populationday/> Erişim: 22.06.2019.

² [internet] <https://www.who.int/life-course/news/events/world-population-day/en/> Erişim: 22.06.2019.

³ [internet] <https://www.unfpa.org/news/explainer-what-icpd-and-why-does-it-matter#> Erişim: 23.06.2019.

⁴ [internet] http://www.thb.hacettepe.edu.tr/arsiv/2002/sayi_3/baslik3.pdf Erişim: 22.06.2019.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI TOPLUM İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ-(2018/2019-59)

Müdürlüğü Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı'na (2018-2023) göre kadın çalışmaları "kadının güçlenmesi", "kadına yönelik şiddet ile mücadele" ve "erken yaşta ve zorla evliliklerle mücadele" olmak üzere üç eksenle yürütülmektedir. ⁵

Aşağıda Türkiye'de üreme sağlığı, üreme hakları ve cinsiyet eşitliği kapsamında sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması ile ilişkili olabilecek bazı veriler sunulmaktadır:

- ✓ Türkiye nüfusunun %49,8'i kadınlardan oluşmaktadır ve kadınlarda doğuşta beklenen yaşam süresi 80,8 yıldır. ⁶
- ✓ Türkiye'de en az bir eğitim düzeyini tamamlayan kadınların oranı %83,6 olmuştur. Bir başka deyişle okula gitmeyen önemli bir kesim vardır: 25+ yaş kadınların %8'i okuma yazma bilmemektedir. ⁶
- ✓ 2017 yılında Türkiye'de 15 ve daha yukarı yaştaki istihdam edilenlerin payı %47,1 olup, bu pay erkeklerde %65,6, kadınlarda ise %28,9'dur. ⁶ Kadın istihdamı düşüktür, önceki yıllara kıyasla gerileme vardır ve kadınlar çoğunlukla ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır.
- ✓ Eğitime göre işgücüne katılım incelendiğinde; kadınların eğitim düzeyi yükseldikçe işgücüne daha fazla katıldıkları görülmüştür: işgücüne katılım okuryazar olmayanlarda %15,9, lise altı eğitimlilerde %27,7, lise mezunlarında %34,3, mesleki veya teknik lise mezunlarında %42,6 iken yükseköğretim mezunlarında %72,7 olmuştur. ⁶
- ✓ Türkiye'de 2011 yılında tüm evliliklerin %20,3'ü 15-19 yaşta kız çocuklarıyla, %9,3'ü 18 yaş altındaki kız çocuklarıyla yapılmıştır. ⁷ Kız çocuklarında 16-17 yaşta olan "resmi" evlilik oranı 2014 yılında %5,8 iken 2018 yılında %3,8'e düşmüştür. ⁸ Kayda girmemiş çocuk evlilikleri olabilir.
- ✓ Sosyal hayata katılım ve fırsat eşitliğinin bir göstergesi olarak ülkemizde 539 milletvekilinden sadece 75'i kadındır (%13,9). Bakanlar Kurulu üyelerinin sadece 2'si kadındır. 31 Mart 2019 yerel seçim sonuçlarına göre 1351 il, ilçe, belde belediye başkanının 37'si kadındır (%2,7). ⁹
- ✓ Kadın sağlığı ve üreme sağlığı kapsamına giren önemli bir gösterge olan anne ölüm hızı 2010 yılında yüz bin canlı doğumda 16,4 iken 2017 yılında yüz binde 14,6'ya gerilemiştir. ⁸ 2005 yılı bulgularına göre anne ölümlerinin %62'si önlenabilir haldeyken, bu sayı 2017'nin ilk yarısında %53'tür. ¹⁰ Anne ölümü ülkelerin en önemli sağlık ve gelişmişlik göstergelerinden biridir. Annelerin yaşama hakkının engellenmesi de insan hakları ihlali olarak kabul edilmiştir. Ancak günümüzde OECD ülkeleri olan Danimarka (yüz binde 1,6) ve Avustralya (yüz binde 1,6) 'ya kıyasla anne ölümü Türkiye'de hala yüksektir. ¹¹

⁵ [İnternet] T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü "Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023) http://www.sp.gov.tr/upload/xSPTemelBelge/files/RySPo+KADININ_GUCLENMESI_STRATEJI_BELGESI_VE_EYLEM_PLANI_2018-2023_.pdf Erişim: 23.06.2019

⁶ [İnternet] <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30707> Erişim: 02.07.2019

⁷ [İnternet] <https://dergipark.org.tr/download/article-file/194134> Erişim: 01.07.2019

⁸ [İnternet] <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30710> Erişim: 06.07.2019

⁹ [İnternet] http://ka-der.org.tr/wp-content/uploads/2018/04/istatistik_02.04.2018.pdf Erişim: 09.07.2019

¹⁰ [İnternet] https://www.tuseb.gov.tr/enstitu/tacese/yuklemeler/ekitap/anne_olumleri_izleme_programi.pdf Erişim:02.07.2019

¹¹ [İnternet] <https://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=30116> Erişim:09.07.2019

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI TOPLUM İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ-(2018/2019-59)

- ✓ Türkiye’de yaşa özel doğurganlık hızı 25-29 yaş grubunda en yüksektir. 2018 yılında adölesan doğurganlık hızı ise her bin kadında 19’dur.⁸ Ülkemizdeki 15-49 yaş aralığındaki bir kadının 1970’lerdeki doğurganlık hızı 4,33 çocuk iken 2018 yılında azalma göstererek 1,99 çocuk olmuştur.⁸
- ✓ Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) 2013 verilerine göre; Türkiye’deki evli kadınların %92’si hayatlarının bir döneminde gebeliği önleyici bir yöntem kullanmışlardır, gebeliği önleyici yöntemler arasında geri çekme yöntemi en fazla kullanılan yöntem (%25,5) olup, 15-49 yaşlarındaki halen evli kadınlar arasında karşılanmamış aile planlaması ihtiyacı olanlar %6’dır.^{12,13}
- ✓ Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), kadınlar ve kız çocuklarının kendi toplumlarına erkekler ve oğlan çocukları ile eşit temelde katkı yapamadığı sürece, sürdürülebilir insani gelişmenin tam anlamıyla gerçekleşmeyeceğini belirtmiştir.¹⁴ Bu bağlamda da Türkiye’de cinsiyete dayalı ayrımcılık vardır. Dünya Ekonomik Forumu (World Economic Forum-WEF) tarafından yıllık olarak yayınlanan Küresel Cinsiyet Eşitsizliği raporu 2018 bulguları Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi kapsamında, Türkiye’nin, 149 ülke arasında 130., ekonomik katılım ve fırsat eşitliği sıralamasında 131.; eğitime katılım sıralamasında 106.; sağlık ve sağ kalım sıralamasında 67.; siyasi güçlendirme sıralamasında 113. sırada yer aldığını göstermektedir.¹⁵ Oysa Türkiye’nin de benimsediği Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin 5. maddesinde, “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği” sağlanması yer almaktadır.¹⁶

Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması ve üreme sağlığı, üreme hakları ve cinsiyet eşitliğinde gelinecek yer kapsamında Kasım 2019’da hükümetler, savunucular, sağlık kuruluşları ile kadın ve gençlik aktivistleri Kenya’da **Nairobi Zirvesi** yapacaklar ve Kahire Konferansı hedeflerini iletilecek ve herkesin haklarını ve saygınlığını güvence altına alacak net taahhütlerde bulunacaklardır.³

Sonuç olarak;

Üreme sağlığı hakkına sahip olan bireyler sorumluluk bilinci içinde istedikleri zaman istedikleri sayıda, sağlıklı aralıklarla, bakabilecekleri kadar çocuk sahibi olabilmeleri için aile planlaması hizmetlerine ulaşabilmelidirler. Bunun için de eğitime, bilgiye ve araçlara sahip olmalıdırlar.¹⁷ Cinsiyete dayalı ayrımcılıktan uzak, fırsat eşitliğinin olduğu yasal ve sosyal ortamın hazırlanması da devletin yönlendirmesi ile olacaktır. Başta eğitim, çalışma yaşamı ve sağlık hakları olmak üzere hakların kısıtlanması, kadının toplumdaki konumunun öneminin görmezden gelinmesine, sonuçta toplumların ilerlemesine engel olacaktır.¹⁸

¹² [İnternet] http://www.hips.hacettepe.edu.tr/eng/tdhs13/report/TDHS2013_Results_Izmir_05022015.pdf

Erişim:02.07.2019

¹³ [İnternet] http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2013/rapor/TNSA_2013_ana_rapor.pdf Erişim: 02.07.2019

¹⁴ [İnternet] <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/gender-equality.html> Erişim: 02.07.2019

¹⁵ [İnternet] http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2018.pdf Erişim: 09.07.2019

¹⁶ [İnternet] <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals.html> Erişim: 02.07.2019

¹⁷ [İnternet] Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Toplum için Bilgilendirme Sunumları, 2015 <http://www.halksagligi.hacettepe.edu.tr/diger/toplumayonelik/ap.pdf> Erişim: 23.06.2019

¹⁸ [İnternet] <https://asiapacific.unfpa.org/en/publications/state-world-population-2018-highlights> Erişim:23.06.2019